

İstanbul'un sayfiye yeri
Yalova kaplıcaları

MUSTAFA NOYAN

GÖRSELLER: YALOVA TERMAL TESİSLERİ

HÂTİRALARIMIN en hoş zamanları âilece gidilen tâtillerdi. Bu tâtillerin en güzelleri, o zamanlar İstanbul sâkinlerinin büyük ekseriyetinin, dinlenmek için seçtiği yemyeşil ormanları ve tertemiz sularıyla hâfızamda silinmez bir iz bırakan, Yalova Termal beldesinde geçirilmiş olanlarıdır.

1970’li yıllara kadar İstanbullular, yaz mevsimi gelince hava değişimi arar, Boğazda sezonluk kirâlanan bir köşk veya yalı ya da mütevâzî bir hânede Boğaziçi’nin tertemiz havasını soluyarak âdeta gençleşirlerdi. Yaz sonuna doğru, başta Yalova olmak üzere Bursa, Armutlu, Gönen, Oylat gibi şifâli sularıyla tanınmış bir ılıcada, kaplıca tâtili yaparlardı.

Yalova, gerek İstanbul’a yakınlığı gerek Adalar bağlantılı vapur seferleriyle gerekse de idârî bakımdan İstanbul’a bağlı olma avantajıyla, İstanbul halkının kaplıca tâtillerinde ilk tercih edilen yer olmuştur. İstanbulluların bir kısmı ise Yalova çevresinde yazlık bir ev sâhibi olmayı yeğleyerek sayfiye sürelerini uzatmayı başarmışlardır.

Günümüzde bile Yalova’nın Çınarcık, Esenköy gibi beldelerindeki yaz

nüfûsu, çoğu İstanbullu sayfiyecilerin etkisiyle yükselmeye devam etmektedir. Her ne kadar yazlıkçılar artık deniz kıyılarını seçiyor olsalar da eskiden beri yazlık konutlar için Yalova çevresinin tercih edilmesinde, soğuk ve sıcak su kaynaklarının etkisi büyüktür. O hâlde Yalova’yı geçmişten günümüze “İstanbul’un Sayfiye Yeri” diye tanımlamak yanlış olmayacaktır.

Yalova Termal Kaplıcaları, yaklaşık 4 bin yıl önce bir deprem sonucu oluşmuştur. Termal Kaplıcaları, Yalova il merkezinden 12 km uzaklıkta, iki dağ arasında, muhteşem bir bitki örtüsü ile kaplı bir vâdînin içindedir. Yalova’nın Termal ilçesi sınırları içerisinde bulunan tesisler, 3.600 dönüm orman arâzisine sâhiptir.

Antik dönemde “Pythia” adıyla bilinen bu bölgede kurulmuş kaplıcalar, tahmînen mÖ VI. yüzyıldan itibaren “Pythia Therma” ismiyle tanınmıştır. Pagan dönemde, toprak yarıklarından çıkan buhar ve sıcak suların, yer altı güçlerine âit olduğuna inanılmaktaydı.

Anadolu’da kültür ve inanışlar değişim geçirdikçe su ve şifâ bağlamında birçok farklı hikâye oluşmuştur, ancak bu anlatılar, genellikle “sıcak suların arayıcısı ve koruyucusu Herkül” kültü

etrâfında şekillenmiştir. Zamanla Herkül’ün yerini “Sağlık Tanrısı Asklepios” almış, Termal’e gelen hastalar, Asklepios adına adaklar adayarak şifâ aramışlardır.

Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme’sinde tekfur Yanko’nun kızı Eleni’nin çâresiz bir hastalığa yakalandığını, kızın kaş ve kirpiklerinin döküldüğünü anlatır. Genç kızın, dağ ve deniz havası alması amacıyla Yalova’ya gönderildiğini, Termal’de gezmeye çıkan kızın, kaplıcalar civârında yaralı bir geyiğin sıcak suya ve çamura girdiğini gördüğünü, aynı yerde 40 gün boyunca yıkanarak iyileşip evine döndüğünü yazan Evliyâ Çelebi, kızı şifâ bulan tekfurun, bu su kaynağının üzerine bir hamam yaptırdığından da bahseder.

Bir başka efsânede ise Menedora, Metrodora ve Nymphadora isimli üç kız kardeşin IV. yüzyıl başlarında Hıristiyan olduktan sonra termal hamamları civârına çekilerek burada ibâdetle meşgul olduklarına inanılır. Sıcak sulara gelen hastaları iyileştirmeleriyle ün salan kız kardeşler, dönemin Bizans imparatoru ve bölge vâlisini rahatsız ettikleri ileri sürülerek işkenceyle idam edilmişlerdir. Bölge halkının Hıristiyanlaşmasında etkili olan kız kardeşler, azîze kabul edilmişler, kaplıcaya gelenlerce ziyaret

*Sultan Abdülmecid
annesine şifâ vesîlesi olan sulardan
halkın da kolaylıkla faydalanması için
îmar faâliyetlerine girişti,
hâlen kullanılan yolları açtırdı.*

edilen mezarları da kutsal sayılmıştır.

Asırlar boyunca medeniyetlerin şifâ merkezi sayılan Yalova Termal Kaplıcaları, Yunan, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinden günümüze dek kesintisiz biçimde bu işlevini korumayı başarmıştır. İstanbul'un Roma İmparatorluğu'nun başkenti îlan edilmesiy-le birlikte, şehrin yakın çevresinin de îmarına girişildiği târihî bir gerçektir. Meselâ Termal'de ilk anıtsal hamam, hastâne, kilise ve saray yapılarının Roma imparatoru Konstantin devrinde yapıldığı bilinmektedir. Kudüs'ten hac

yolculuğu dönüşü sonrası kaplıcalara gelen imparator Konstantin'in annesi Helen'in, burada tedâvi olana kadar kaldığına ve şifâlı sular sâyesinde büyük bir hastalıktan kurtulduğuna inanılmaktadır.

Bizans İmparatorluğu döneminde kaplıca çevresine kilise ve ayazma gibi dînî yapılar eklemiştir. VI. yüzyılda imparator Justinianus, hamamları yenileterek eşi Theodora ile birlikte kaplıcaları ziyâret eder. 1932 yılında başlatılan arkeolojik kazılarda, araştırmacılar tarafından Bizans İmparatoru

II. Justinianus monogramlı sütunlar, muhtelif mezar anıtları, adak stelleri, bir kilise ve dehliz bulunmuştur. Kalıntıları koruma altına alınan bu dehlizin, kilisenin günah çıkarma tüneli olarak kullanıldığı ve hastaların gelecekte haber almak üzere burada uykuya yatmaları düşünülmektedir.

Kaynaklarda hamam veya dağ hamamı olarak adlandırılan Termal, Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir sağlık ve dinlenme merkezi olarak önemini korumuştur. Sultan Abdülmecid'in annesi Bezmiâlem Vâlide Sultan, tıpkı Bizanslı Helen gibi, Yalova Kaplıcaları'nda tedâvi olmuş ve romatizma hastalığına şifâ bulmuştur. Vâlide Sultân'ın iyileşmesiyle Termal daha da ün kazanır. Sultan Abdülmecid, annesine şifâ vesîlesi olan sulardan halkın da kolaylıkla faydalanması için birtakım îmar faâliyetlerine girişmiş; hâlen kullanılan yolları açtırarak yeni banyolar ve köşkler inşâ ettirmiştir.

Nitekim geçmişte, Romalılar zamânında altın çağını yaşayan kaplıcalar, XIX. yüzyılda bu gelişmeler eşliğinde ikinci altın çağını yaşamıştır. Sözü edilen dönemde, bütün dünyâda özellikle kaplıca tâtileri yaygınlaşmıştır. Yalova Kaplıcaları da bu modadan nasîbini almış; başta İstanbullular olmak üzere aralarında devlet adamlarının da olduğu pek çok ziyâretçi, gerek şifâ bulmak gerekse tâtilini geçirmek gâyesiyle kaplıcalara gelmiştir.

Kaplıcalara özel ilgi gösterdiği bilinen Sultan II. Abdülhamid'in pâdishahlığı döneminde Termal, dünyânın en gözde sağlık ve eğlence merkezlerinden biri hâline gelmiştir. 25. cülûs yıl dönümü münâsebetiyle, 1898 ile 1900 yılları arasında Yalova Kaplıcaları büyük bir onarım görmüş, kaplıca suyunun ilk tahlilleri 1892 yılında yaptırılmıştır. Böylece Cem'iyet-i Tıbbiye tarafından incelenen suların, dünyâca ünlü Fransa "Aix Les-Bains" sularına eş değer olduğu tespit edilmiştir. Yalova Termal, 1911 yılında Roma'da yapılan kaplıcalar arası yarışmaya katılarak burada da "Suları En Şifâlı Kaplıca" unvânını kazanmıştır.

XX. yüzyıl başında, kaplıcaların işletilmesi, Reşit Hayat adında zengin bir Suriyeliye 51 yıllığına kirâya veril-

miştir. Reşit Hayat, çoğu yabancılardan oluşan bir grup ortakla "Boğaziçi Park Şirketi"ni kurmuş, böylece Termal'in îmarına başlanmıştır. 1907 yılında üç katlı ve 55 odalı Büyük Otel ile Büyük Gazino inşâ edilir, ancak I. Dünya Savaşı yıllarından bütün memleket gibi, Yalova Kaplıcaları da menfi etkilenmiştir. Yabancı ortaklı şirket, I. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan Yunan işgâli nedeniyle 1914 yılına kadar işlettiği termal kaplıcalardan ayrılmak zorunda kalmıştır.

Bir süre kaderine terk edilmiş hâlde bekleyen Yalova Kaplıcaları, Cumhuriyet'in îlânıyla birlikte hak ettiği ilgiye yeniden kavuşmuştur. Atatürk, 19 Ağustos 1929 târihinde Yalova'ya ilk defa geldiğinde kaplıcaları beğenip harp yıllarında yıpranmış olan Termal Otel ile civârındaki yapıların tâmir edilerek halka açılması tâlimatını verince mezkûr bölgenin genç cumhûriyetin bir su ve şifâ merkezi olması yolunda önemli bir adım atılmış olur. Ayrıca aynı yıl çıkarılan kânunla, Yalova İstanbul'a bağlı ilçe statüsü kazanır. Bununla birlikte Yalova Kaplıcaları'nın işletmesi Türkiye Seyr-i Sefâin İdâresi'ne verilir. Bakımsız hâldeki tesisler, İdâre umum müdürü Sadullah Güney ve kaplıca müdürü Dr. Reşat Belger'in gayretleriyle, kısa sürede onarılarak hizmete açılır. 2 Aralık 1929 târihinde İstanbul-Yalova arasında vapur seferlerinin başlamasıyla da Yalova Kaplıcaları tam anlamıyla câzibe merkezi hâline gelir. Yalova Termal'in hizmete başlaması, Türkiye'de turizm işletmeciliğinin gelişmesinde önemli bir adım kabul edilmektedir.

Atatürk'ün, son yıllarında dinlenmek amacıyla sık sık Yalova Termal'e geldiği, burada zaman geçirmekten hoşnut olduğu bilinmektedir. Çalışmalarını yürütebilmesi üzere burada inşâ edilen Termal Köşkü'nde kaldığı dönemlerde Ankara'nın üst düzey bürokrasi kadrosu âdeta Yalova'ya taşınmaktaydı. Artık köşk, hükûmetin yaz dönemi çalışmalarını yaptığı bir mekân olmuştur; Serbest Fırka'nın kurulması, Yerli Malı Haftası gibi Cumhuriyet târihinin bâzı önemli kararları burada alınır. 1931'de Türk Tarih Kurumu, 1932'de Türk Dil Kurumu, Yalova'da Atatürk'ün talimâtları

(üst) Mide suyu.

(alt) Termal su.

ile devam eden çalışmaların ardından kurulur. Termal Atatürk Köşkü, 1984 yılında yapılan restorasyondan sonra, müze olarak ziyârete açılmıştır.

Kaplıcaların işletmesini yürüten Seyr-i Sefâin İdâresi, 1933 yılında AKAY, 1937'de Denizbank, 1939'de Devlet Denizyolları, 1952'de Denizcilik şeklinde değişen kurum isimleriyle, toplam 50 yıl hizmet vermiştir. İşletme 1980'de Turizm Bankası'na, 2001 yılında ise hâlen yönetimi devam ettiren Sağlık Bakanlığı'na devredilmiştir.

1995 yılında il olan Yalova'nın, idârî anlamda ayrılmış olsa da İstanbul ile olan bağı her zamankinden güçlüdür.

İstanbul'dan Yalova Termal'e karda ki kara yolları bugün artık yüksek standarttadır, yolun bâzı bölümlerinde ücretli otoyol olanağı da bulunmaktadır. 2016 yılında hizmete giren Osman Gâzi Köprüsü ile de iki şehir arasındaki ulaşım süresi oldukça kısalmıştır.

Ayrıca İstanbul Deniz Otobüsleri (İDO) Yenikapı-Yalova ve Pendik-Yalova hatlarında hızlı feribotlar; Gebze Eskihisar ile Yalova Topçular iskeleleri arasında arabalı vapurlar ile düzenli deniz seferleri düzenlemektedir. Yolcu motorları ile de İstanbul'dan Çınarcık ve Yalova'ya ulaşmak mümkündür. Yalova il merkezinden 12 km mesâfedeki

kaplıca merkezine otobüs, minibüs ve taksi ile ulaşım sağlanmaktadır.

Kaplıca buharı etkisiyle yörenin iklimi yumuşaktır. Orman kenarında kurulu olan Termal'de yeşilin her tonunu bulmak mümkündür. Rengârenk ortanca ve güller, kaplıca suyuyla ısıtılan seralarda yetiştirilen yüzlerce çeşit bitki, gezinti alanlarını süslemektedir. Termal'in tabiî güzelliği, konaklama ve yeme-içme hizmetlerindeki çeşitlilik, bölgeyi turizm için câzip bir yer hâline getirmektedir.

Kaplıcanın suları doğal çıkışlı, banyo ve içme küreleri için elverişlidir. Barındırdığı ideal orandaki radyoaktivite ile hücreleri canlandırmakta, insan bünyesinde gençlik ve tazelik hissi uyandırmaktadır. İçme ile birlikte yapılan banyo uygulamaları; metabolizma hastalıklarında, kanda biriken yağın temizlenmesinde, fazla ürik asit birikiminin vücuttan atılmasında etkili olmaktadır.

Yalova Kaplıcaları suları romatizma, beslenme bozuklukları, solunum yolları, kalp hastalıkları, kan dolaşımı, kas yorgunluğu, idrar yolları ve psikolojik hastalıklar gibi rahatsızlıklara olumlu tesir etmektedir. Kaplıcada birbirinden farklı özellikler gösteren dört kaynak bulunmaktadır.

1 Termal ana kaynağı, sıcaklığı 57°C, pH değeri 7,66.

2 Vâlîde Hanım kurna başı, sıcaklığı 56°C, pH değeri 7,46.

3 Yeni Kaplıca, sıcaklığı 64°C, pH değeri 7,48.

4 Göz Suyu, sıcaklığı 55°C, pH değeri 6,88.

Kaplıca suları, mâdeni az ılıca ve içmeler grubunda değerlendirilmektedirler. Sülfat, sodyum, kalsiyum ve az miktarda da florür içeren sularda, hafif kükürt kokusu duyulmaktadır.

Yalova Termal Tesisleri'nin girişinde, "Yedi Havuzlar" adı verilen sun'î bir çağlayan bulunmaktadır. Ortancalarla süslü Ata Park bahçesinden, merdivenlerle Atatürk Köşkü'ne çıkılmaktadır. Ata Park'ın karşısında Termal Otel, Açık Havuz ve Kurşunlu Banyo sıralanmıştır. Yalova Termal bünyesinde Kurşunlu ve Vâlîde Hamam adlarını taşıyan iki târihî hamam; Sultan özel banyo odaları, sıra banyolar

ile termal suyla doldurulan açık yüzme havuzu mevcuttur.

Dünyâca ünlü Termal açık yüzme havuzu, Kurşunlu Hamam ile paylaştığı “Napolyon Şapkası” şeklindeki mîmârîsi ile misâfirlerinin göz zevkine hitâp etmektedir. Türkiye’nin tescilli ilk havuzudur. Hava şartlarına göre su sıcaklığının ayarlanabildiği havuz, kaplıca suyu ile doldurulmakta, yaz-kış kullanıma açık tutulmaktadır.

Yalova Termal’in ilk yapısı olan Vâlide Hamamı, târihî özelliklerini koruyarak kadın ve erkekler için iki ayrı bölümde hizmet vermeyi sürdürmektedir.

İmparator Justinianus döneminde yapılan ve zaman içinde toprağın altında kalarak işlevini yitiren Kurşunlu Hamam, Sultan II. Abdülhamid’in emriyle ortaya çıkarılmış, yenilenecek hizmete alınmıştır. Fin Hamamı olarak tasarlanmış tesiste, kapalı yüzme havuzu ve sauna bulunmaktadır. Dış cephesinde mermer bir kitâbe yer alan hamam, kurşunla kaplı kubbeleri nedeniyle “Kurşunlu Hamam” olarak adlandırılmaktadır.

Termal bünyesinde toplam 212 yatak kapasiteli üç otel bulunmaktadır. Kaplıcaların en tanınan oteli olan Termal Otel’in yapımı iki yıl sürmüş, yapı 1938’de hizmete açılmıştır.

Mîmârı Sedad Hakkı Eldem, Yalova Termal Otel’ini “Millî Mîmârî hareketinin ilk ürünü” olarak nitelemiştir. Otel zamanla eskiyip yıprandığından, 1982’de yıktırılmış; aslına uygun olarak tekrar inşâ edilerek 2009 yılında tekrar hizmete açılmıştır. Adını bahçesindeki 200 yıllık târihî çınardan alan Çınar Otel, XIX. yüzyıl sonlarında yapılmış olup 1982 yılında aslına uygun olarak restore edilmiş ikinci dereceden bir târihî eserdir.

Çınar Otel’in yanında büvet şeklindeki yapı “Mîde Suyu” adıyla tanınmaktadır. Ziyâretçilerin içerek şifâ aradıkları su, doğrudan kaynaktan gelmektedir. Soğutularak mâden suyu gibi içilebildiği gibi, sıcak içildiğinde de gastrit, kolit kabızlık gibi hastalıklara iyi gelmektedir. Buradan Çamlık Otel’e uzanan yaklaşık 750 m’lik gezi parkuru içinde ilk görülen ünite “Göz Suyu”dur. Atatürk’ün emri ile faaliyete alınan bu kaynak, çeşitli göz hastalıklarının tedâvisinde kullanılır.

maktadır. Kaplıcanın ana kaynağı olan mamba ise yürüyüş parkuru üzerindedir. Kaynaktan çıkan buhar, solunum yolu hastalıkları, nefes darlığı, astım ve kan dolaşımına iyi gelmektedir.

Membain alt kısmında sürekli akan su yolu, “Ayak Suyu” olarak bilinmektedir. 98°C sıcaklığa ulaşabilen su mantar, çıban, romatizma ve kırık tedâvilerinde tercih edilmektedir. Ünite girişinde bulunan havalandırma tüneli, ortama mistik bir hava vermektedir; ziyâretçiler burada dilek de tutarlar.

Bütün bu zenginlikleriyle Yalova Termal bir “su ve şifâ” yeridir ve sınıfında bir dünya markası olmaya adaydır.

KAYNAKÇA

- 1 AKAY İşletmesi, *Yalova Kaplıcaları Broşürleri*, İstanbul, 1936.
- 1 Giray, S., *Yalova Kaplıcaları Tarihçesi ve Şifalı Suları ile Tedavi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1949.
- 1 Göncüoğlu, S. F., *İstanbul’un İlkleri Enleri*, EP Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- 1 Karagülle, M. Z., Doğan, M. B., *Kaplıca Tıbbi ve Türkiye Kaplıca Rehberi*, Nobel Kitapevi, İstanbul, 2002.
- 1 Karagülle M. Z., Doğan M. B., *Türkiye Kaplıca ve Talasso Terapi*, Nobel Matbaacılık, İstanbul, 2005.
- 1 Kurtoğlu, A., Noyan, M., *İstanbul’un 100 Ulaşım Aracı*, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2015.
- 1 Özer, N., *Yalova Kaplıcalarının Tarihsel Gelişimi. Doğal Özellikleri, Tıbbi Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi, Tıbbi Ekoloji ve Hidro-Klimatoloji Birimi, İstanbul, 1981.
- 1 Sağlık Bakanlığı Kaplıcalar Yönetmeliği, Ruhsatlı Kaplıcalar, Doğuşum Grup, Ankara, 2005.
- 1 Seyr-i Sefâin Umum Müdürlüğü, *Yalova Kaplıcalar, Yalova Kaplıcaları Tahli Raporları, Tedâvi Edilen Hastalıklar, Tedâvi Şekilleri, Otel ve Lokanta Târifesi*, Seyr-i Sefâin Matbaası, İstanbul, 1930.
- 1 Seyr-i Sefâin İdâresi, *Zümrüt Yalova Kaplıcaları*, Ahmet İhsan Matb., 1931.
- 1 Yalova Termal Kaplıcalar, *Sağlık Bakanlığı Yalova Termal Kaplıcaları İşletme İdaresi Broşürleri*, Yalova, 2017.
- 1 Yalova Valiliği, *II Turizm Envanteri*, Yalova Valiliği II Turizm Müdürlüğü, Emek Ofset Matbaa, Yalova, 1988.